

**Bijzondere leerstoel namens het KSGV
'Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid,
met bijzondere aandacht voor het domein van de geestelijke verzorging'
aan de faculteit Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap
van de Rijksuniversiteit Groningen**

Jaarverslag oktober 2020 - oktober 2021

prof. dr. T.H. Zock

Context

De bijzondere leerstoel 'Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid, met bijzondere aandacht voor het domein van de geestelijke verzorging' is ingesteld door het KSGV, Studiecentrum voor levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid, en wordt financieel ondersteund door de VVP, Beweging voor eigentijds geloven. Per 1 november 2005 is de leerstoel in een omvang van 0.2 fte bezet door dr. T.H. Zock. De leerstoel is ondergebracht bij de vakgroep Vergelijkende Religiewetenschap van de Faculteit Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap van de Rijksuniversiteit Groningen. De leerstoelhouder was tot 1 maart 2014 aan deze faculteit tevens werkzaam als hoogleraar godsdienstpsychologie met bijzondere aandacht voor de geestelijke verzorging (zie verder www.rug.nl/staff/t.h.zock/index). Vanaf 1 januari 2015 heeft zij tevens een eigen bedrijf op het gebied van training, supervisie en coaching (zie www.hettyzock.nl/).

Het curatorium van de leerstoel bestond tijdens de verslagperiode uit de leden: prof. dr. M. Popovic (Rijksuniversiteit Groningen), prof. mr. dr. A.R. Mackor (Rijksuniversiteit Groningen) en prof. dr. M.H.F. van Uden (voorzitter curatorium, Universiteit van Tilburg).

De 'Stichting Geestelijke Verzorging en Geestelijke Gezondheid' (SGV&GG) is belast met het verwerven en beheren van geldmiddelen ten behoeve van de leerstoel. Het bestuur van de SGV&GG bestond tijdens de verslagperiode uit de leden dr. N.M. Hijweege-Smeets (voorzitter), W. Jumelet (penningmeester) en G. Eijsbouts (secretaris).

Het KSGV is een studiecentrum dat zich richt op de relatie tussen levensbeschouwing en geestelijke gezondheid. Een belangrijk streven van het KSGV is het bevorderen van een geestelijk gezonde omgang met levensbeschouwing en zingeving. Het KSGV wil deze doelstelling realiseren door studiebijeenkomsten, publicaties, onderzoek, deskundigheidsbevordering, en door het instellen en in standhouden van bijzondere leerstoelen. Het KSGV onderneemt zijn activiteiten vanuit een christelijke inspiratie.

De VVP (Vereniging van Vrijzinnige Protestanten in Nederland) is een beweging voor eigentijds geloven. Vrijzinnigheid is een persoonlijke manier van geloven, die geworteld is in het christendom. Vrijzinnig geloven kenmerkt zich door een vrije en kritische

omgang met de Bijbel en de christelijke traditie; kritisch want zowel Bijbel als tradities zijn gevormd binnen een bepaalde context, en vrij omdat iedere generatie haar eigen vertaling moet maken. Vrijzinnigheid is open naar de cultuur en gericht op menselijkheid.

De VVP neemt haar plaats in binnen de Protestantse Kerk in Nederland, terwijl het gesprek met anderen in alle openheid wordt gezocht.

Algemeen

In het afgelopen jaar is de derde – en tevens laatste – verlenging van de leerstoel tot stand gekomen: van 1 november 2020 tot 31 mei 2023.

Ook in deze verslagperiode werd de nodige tijd besteed aan het onderhouden van contacten met het *beroepsveld van de geestelijke verzorging*, in het bijzonder in het kader van de VWS subsidie van het ministerie van VWS, die moet leiden tot structurele financiering van geestelijke verzorging in de thuissituatie.

Op *onderzoeksgebied* werd wederom de meeste tijd besteed aan het door ZonMw gefinancierde onderzoek ‘Spirituele zorg dichtbij huis’. Daarnaast werd gewerkt aan twee kleinere onderzoeksprojecten, en een aantal artikelen gepubliceerd.

De leerstoelhouder begeleidde diverse *promovendi*.

Voor de VVP en het KSGV werden diverse activiteiten ontplooid.

Onderzoeksprojecten

1. ‘Spirituele zorg dichtbij huis’ (ZonMw project)

Het grootste deel van de onderzoekstijd werd in deze periode wederom besteed aan het op 15 maart 2019 gestarte onderzoek ‘Spirituele zorg dichtbij huis’. Dit onderzoek maakt deel uit van drie projecten die gehonoreerd zijn in een ZonMw call, die bekend zijn onder de naam PLOEG: Palliatief Landelijk Onderzoek Eerstelijns Geestelijke verzorging. De onderzoeksgroep bestaat uit dr. Anja Visser-Nieraeth (RUG), die de dagelijkse leiding van het onderzoek heeft, twee onderzoeksassistenten (0,5) en de leerstoelhouder (projectleider).

Vanaf eind 2020 is een van de onderzoeksassistenten helaas door ziekte uitgevallen. Haar taken zijn deels waargenomen door de andere onderzoekers. De projectleider heeft de dagelijkse coördinatie op zich genomen. Desalniettemin hebben we enige vertraging opgelopen. Van ZonMW hebben we drie maanden budget neutrale verlenging gekregen (tot 15 maart 2022). Voordeel hiervan is dat we bij de implementatie van het project nauwer kunnen samenwerken met de twee andere ‘PLOEG’ projecten, die later dan wij gestart zijn.

Ondanks deze tegenslag, verloopt het onderzoek naar wens. De data verzameling

(deskresearch, 67 interviews met geestelijk verzorgers die in een eerstelijns GV praktijk werken, een cliëntenenquête en drie focusgroepen, van geestelijk verzorgers en andere zorgverleners) en de analyse van de data zijn afgerond. Op dit moment wordt gewerkt aan de implementatie van het project. Producten die worden voorbereid zijn: een onderzoeksrapport; een folder met adviezen voor samenwerking voor geestelijk verzorgers en hun samenwerkingspartners; een adviesplan voor bestuurders, beleidsmedewerkers en coördinatoren; een in company training voor geestelijk verzorgers en hun samenwerkingspartners; een werkboek (syllabus voor in company training, en te gebruiken in initieel onderwijs voor GV).

2. Levensbeschouwing van niet-gezonden geestelijk verzorgers

Samen met dr. Brenda Mathijssen (RUG), dr. Wim Smeets (Radboud Medisch Centrum) en Nelleke ten Napel-Roos (geestelijk verzorger Radboud Medisch Centrum) is in 2019 een onderzoek opgestart naar de rol van levensbeschouwing bij de leden van de SING (de sector van niet-gezonden geestelijk verzorgers van de VGVZ). Op grond van een conceptuele analyse is in 2021 een theoretisch artikel over deze materie gepubliceerd (zie Ten Napel e.a., onder publicaties). Het empirisch deel van het onderzoek bestaat uit een digitale enquête en kwalitatieve interviews. De digitale enquête is afgerond, en een concept artikel hierover ligt klaar om ingediend te worden. In het najaar van 2021 zijn op basis van de enquête kwalitatieve interviews gehouden, die in 2022 geanalyseerd zullen worden. Ook de resultaten hiervan zullen in een artikel verwerkt worden. Het onderzoek heeft enige vertraging opgelopen door de Corona crisis en persoonlijke omstandigheden van de onderzoeker.

Voor het empirisch gedeelte van het onderzoek is een subsidie van 3460 euro van de Pius stichting (via de RING-GV) verkregen.

3. Nederlandse Katholieke godsdienstpsychologen

Samen met Prof.dr. Hans Alma (VU) en prof.dr. Herman Westerink (RU/Leuven) (begeleidingscommissie) is een biografisch onderzoek opgestart over de achtergrond en invloed van Nederlandse Katholieke godsdienstpsychologen in de 20^e eeuw, op basis van archiefmateriaal. (Waarschijnlijk: Jan van der Lans, Arnold Uleyn, Coen van Ouwkerk en Willem Berger.) Het onderzoek zal uitgevoerd worden door prof.dr. Ruud ter Meulen, die voor dit project verbonden wordt aan het Titus Brandsma Instituut in Nijmegen.

Looptijd van het project: 2 jaar.

De uitvoerder heeft het laatste jaar het nodige archiefwerk gedaan en publicaties van de betreffende godsdienstpsychologen bestudeerd.

Voor dit project is een subsidie van 5000 euro van het Arnold Uleyn fonds verkregen.

Promotiebegeleiding

Promovendus aan de faculteit

-Anieljah de Kraker, 'Geestelijke verzorging in het aardbevingsgebied' (start 1 juli 2019) (samen met dr. J.K. Muthert, RUG, en prof.dr. M.N. Walton, PThU); promotie verwacht in 2023.

Buitenpromovendi

-Nelleke ten Napel-Roos, geestelijk verzorger: ‘Levensbeschouwing en spiritualiteit van niet-gezonden geestelijk verzorgers’ (promotievoorstel in voorbereiding) (samen met dr. W. Smeets, Radboud MC, en dr. B. Mathijssen, RUG).

Overige betrokkenheid bij promoties

-Lid van de beoordelingscommissie van Annelieke Damen: ‘Outcome research into chaplaincy. Advancing 21st century healthcare chaplaincy in the Netherlands and the United States’. De promotie, aan de UvH, wordt eind 2021 verwacht.

Publicaties

Wetenschappelijk

-‘Reinventing spiritual care in a secular context: the chaplain as entrepreneur’, in: Elisabeth Ansen Zeder, Pierre-Yves Brandt, & Jacques Besson (Eds), *Clinique du sens*. Paris: EAC Editions des Archives Contemporaines, pp. 21-34. <https://doi.org/10.17184/eac.3291>

-(together with Anieljah de Kraker-Zijlstra, Hanneke Muthert en Martin Walton), ‘Aandacht voor zingeving. Context en praktijk van geestelijke verzorging in het aardbevingsgebied van Groningen’, in: *Journal for Theology and the Study of Religion* NTT, 75 (1), 2021, pp. 31-52. <https://www.aup-online.com/content/journals/10.5117/NTT2021.1.003.DEKR>

-(together with Nelleke ten Napel-Roos, Brenda Mathijssen & Wim Smeets) ‘Non-denominational spiritual caregivers and the development of their spirituality’, in: *Health and Social Care Chaplaincy*, 9.1 (2021), pp. 60–79. <https://doi.org/10.1558/hsc.40706>

-(together with Lars Johan Danbolt, Anne Austad, Anne Hege Grung and Hans Stifoss-Hanssen) ‘Existential Care in a Modern Society: Pastoral Care Consultations in Local Communities in Norway’, *International Journal for Practical Theology* 2021; 25(1): 20–39. <https://click.newsletter.degruyter.com/?qs=007384df97656054a756d7e0e12affe36eb0bbb677daebdce314cd11c6bf244076964bac60e04693b0c3fe8e01e084c20520313be0ae9961>

Vak- en populaire publicaties

-‘Harry Potter als wijsheidsliteratuur’, *Vrijzinnig*, 14 (1) (maart 2021), p. 14.

-‘Ben je van Lotje getikt? Over geestelijke (on)gezondheid’, *Vrijzinnig* 14 (2) (juni 2021), p.7.

Lezingen

-‘*Learning from Case Studies in Chaplaincy*. Een reactie op de bundel’, Universitair Centrum voor Geestelijke Verzorging, afronding van het Case Studies Project, 15 maart 2021 (online).

-‘Harry Potter en de zin van het leven’, Lezing voor Vrijzinnig convent, 12 april 2021 (online).

Congressen/studiedagen

-Conference of the International Association for the Psychology of Religion (IAPR), 23 augustus 2021 (online). (deelnemer)

-Symposium ‘De lijfelijkheid van de geest. Fenomenologie van verlies, rouw en herstel’ (tevens afscheid dr. Sjaak Körver) Luce, Tilburg University, 21-22 oktober 2021. (deelnemer)

Relevante lidmaatschappen

-Lid van het bestuur van het KSGV.

-Lid van de redactieraad van International Series in Mental Health and Religion (Shaker Verlag, Aachen).

-Lid redactieraad Tijdschrift Geestelijke Verzorging (TGV) (sinds jan. 2018).

-Lid Vrijzinnig Universitair Netwerk (VUN).

-Lid van voorbereidingscommissie ‘De Vrijzinnige Lezing’.

-Lid Raad van Advies van het OVP (Opleidingsinstituut voor theologie, levensbeschouwing en geestelijke begeleiding in Vrijzinnig Perspectief).

-Lid van de Commissie van Bezwaar van Vrijzinnigen Nederland.

-Secretaris/penningmeester van Stichting Steunfonds Vrijzinnig Hervormd Godsdienstig Leven.

-Lid van het curatorium van de Remonstrantse Broederschap (sinds januari 2021).

Advisering en diversen

-Lid van de commissie ter voorbereiding van de tweejaarlijkse IAPR conferentie in Nederland, augustus 2023.

-Lid van de leergemeenschap 'Levensbeschouwelijke diversiteit en interlevensbeschouwelijke geestelijke verzorging' (onderdeel het op 1 oktober 2021 gestarte ZonMw project 'Kenniswerkplaats Zingeving en Geestelijke Verzorging').

Activiteiten direct relevant voor de Vereniging van Vrijzinnige Protestanten in Nederland

-De leerstoelhouder is de 'trait-d'union' tussen KSGV en VVP, en beoogt ondermeer vanuit de redactie van het KSGV publicaties te initiëren die relevant zijn voor vrijzinnige voorgangers.

-Lid van de Raad van Advies van het OVP (Opleidingsinstituut voor theologie, levensbeschouwing en geestelijke begeleiding in Vrijzinnig Perspectief).

-Lid voorbereidingsgroep 'De Vrijzinnige Lezing' (Rick Benjamins).

-Lid van het Vrijzinnig Universitair Netwerk.

-Lid van het curatorium van de Remonstrantse Broederschap.

-Artikelen in *Vrijzinnig*.

-Lezing over Harry Potter voor de conventen van VVP en VN, 6 oktober 2020.

T.H. Zock

Utrecht, 8 december 2021